

बी. ए. भाग 2 (सेमिस्टर 3)

संस्कृत वाङ्मय

मेघदूतम्

अपेक्षित प्रश्नसंच

1. कविकुलगुरुरूपेण संस्कृत साहित्ये कस्य गौरवं भवति ?

उत्तर - महाकविकालिदासस्य

2. महाकवेः कालिदासस्य कति ग्रन्थाः सर्वमान्याः ?

उत्तर - सप्त

3. महाकवेः कालिदासस्य कति नाटकानि प्रसिद्धानि ?

उत्तर - त्रीणि

4. महाकवेः कालिदासस्य कति महाकाव्यानि प्रसिद्धानि ?

उत्तर - द्वे

5. महाकवेः कालिदासस्य कति खण्डकाव्यानि प्रसिद्धानि ?

उत्तर - द्वे

6. मेघदूतम् कीदृशं काव्यम् ?

उत्तर - खण्डकाव्यम्/गीतिकाव्यम्/शतककाव्यम्

7. खण्डकाव्येषु मेघदूतं कीदृशं काव्यम् ?

उत्तर - दूतकाव्यम्

8. मेघदूतस्य कति खण्डाः/भागाः

उत्तर - 2

9. मेघदूतस्य प्रथमभागः कः ?

उत्तर - पूर्वमेघः

10. मेघदूतस्य द्वितीयभागः कः ?

उत्तर - उत्तरमेघः

11. मेघदूतस्य नायकः कः?

उत्तर - यक्षः

12. यक्षः कस्य सेवकः?

उत्तर - कुबेरस्य

13. कुबेरः कः अस्ति?

उत्तर - देवतानां कोषागाररक्षकः

14. यक्षाय कः शापं दत्तवान्?

उत्तर - कुबेरः

15. यक्षस्य शापकालः कियत् ?

उत्तर - एकवर्षात्मकम्

16. शापग्रस्तः यक्षः पृथिव्यां कुत्र निवसति?

उत्तर - रामगिरीपर्वतस्य आश्रमे

17. रामगिरीपर्वतः केन वन्द्यः?

उत्तर - रघुपतिपदैः

18. रामगिरीपर्वतः स्नेहव्यक्तिरूपेण किं त्यजति?

उत्तर - बाष्पम्

19. रामगिरीपर्वतस्य जलं कस्याः स्नानेन पुण्योदकं जातम्?

उत्तर - जनकतनया सीतायाः

20. यक्षस्य हस्तात् किं भ्रष्टम्?

उत्तर - कनकवलयम्

21. यक्षः मेघं कदा दृष्टवान्?

उत्तर - आषाढस्य प्रथमदिवसे

22. यक्षेण मेघः कीदृशः दृष्टः?

उत्तर - गजवत्

23. गजस्य का क्रीडा वर्णिता मेघदूते?

उत्तर - वप्रक्रीडा

24. राजराजः कस्य सम्बोधनम्?

उत्तर - कुबेरस्य

25. मेघालोके कः अपि अन्यथावृत्तिः भवति?

उत्तर - सुखिनः

26. यक्षः मेघाय कस्य अर्घ्यं प्रदास्यति?

उत्तर - कुटजकुसुमस्य

27. यक्षः मेघस्य स्वागतं कथं कृतवान्?

उत्तर - प्रीतिवचनेन

28. मेघः केषां सन्निपातः ?
उत्तर - धूमज्योतिसलिलमरुतां सन्निपातः
29. चेतन अचेतनेषु कः कृपणः?
उत्तर - कामार्ताः
30. मेघः कस्य वंशजः ?
उत्तर - पुष्कर-आवर्तकस्य
31. मघोन्-मघवन कस्य विशेषणमस्ति?
उत्तर - इन्द्रस्य
32. कस्मै याञ्चा न करणीया?
उत्तर - अधमाय
33. यक्षस्य सन्देशं कीदृशम्?
उत्तर - श्रोत्रपेयम्
34. मेघस्य कृते गन्तव्या नगरी का?
उत्तर - अलकानगरी
35. अलका कस्य नगरी अस्ति?
उत्तर - कुबेरस्य / यक्षेश्वरस्य
36. अलकायाः बाह्योद्याने कः वसति?
उत्तर - श्रीशिवः / हरः
37. पवनपदवी कस्य विशेषणम्?
उत्तर - मेघस्य
38. आरम्भे वातं कीदृशं वहति?
उत्तर - मन्दं मन्दम्
39. मेघस्य वामभागे कः नदति ?
उत्तर - चातकः

40. मेघाय खे का सेविष्यन्ते?

उत्तर - बलाकाः

41. बलाकाः केन कारणेन आनन्दिताः?

उत्तर - गर्भाधानक्षणपरिचयात्

42. मेघगर्जना कां अवन्ध्यां करोति?

उत्तर - महिम्

43. मेघस्य सहायकाः के ?

उत्तर - राजहंसाः

44. राजहंसाः पाथेयरूपेण किं धारयन्ति?

उत्तर - बिसकिसलयच्छेदः

45. यक्षस्य पत्नी कीदृशी द्रक्षिष्यति मेघः?

उत्तर - दिवसगणनातत्पराम्

46. यक्षानुसारेण तस्य पत्नी मेघस्य का ?

उत्तर - भ्रातृजाया

47. उत्तर - विप्रयोगे अङ्गणानां हृदयं कः रुणद्धिः?

उत्तर - आशाबन्धः

48. ममनकाले मेघः यदा क्षीणः भविष्यति तदा किं पिबति ?

उत्तर - पयः

49. मेघदूते 'निचुल' शब्दस्य अर्थः कः?

उत्तर - वंशः/कीचकः/बाम्बुः

50. गमनकाले चकितदृष्ट्या मेघाय काः पश्यन्ति?

उत्तर - सिद्धाङ्गणाः

51. शास्त्रे कति दिग्गजानां वर्णनमस्ति?

उत्तर - अष्ट (8)

52. निचुलः तथा दिङ्नागः के स्तः ?

उत्तर - कविः

53. कः कालिदासस्य सखा ?

उत्तर - निचुलः

54. निचुलस्य कृते किं विशेषणम् ?

उत्तर - सरसः

55. आखण्डलः कस्य नाम अस्ति?

उत्तर - इन्द्रस्य

56. गोपवेषधारि विष्णोः अवतारः कः?

उत्तर - श्रीकृष्णः

57. श्रीकृष्णः कस्य पिच्छं धारयति?

उत्तर - मयूरस्य

58. मेघस्य आयत्तं किमस्ति?

उत्तर - कृषिफलम्

59. मेघः रामगिरी आश्रमात् प्रथमं कुत्र गच्छति?

उत्तर - मालक्षेत्रं

60. मालक्षेत्रं केन कारणेन सुरभितमस्ति?

उत्तर - सद्यः सीरोत्कर्षणात्

61. मालक्षेत्रात् अनन्तरं मेघः कुत्र गच्छति?

उत्तर - आम्रकूटपर्वतम्

62. आम्रकूटस्य उपान्तः केन छन्नाः?
उत्तर - काननामैः
63. मेघस्य वर्णः कीदृशः?
उत्तर - स्निग्धवेणी सवर्णः
64. आम्रकूटस्थस्य मेघस्य सौंदर्यं कः पश्यति?
उत्तर - अमरमिथुनः
65. मेघयुक्तः आम्रकूटः कीदृशः प्रेक्षणीयः ?
उत्तर - भुवःस्तन इव
66. आम्रकूटपर्वतात् मेघ कुत्र गच्छति?
उत्तर - रेवानदीम्
67. रेवानदी कस्य पर्वतस्य पादे विशीर्णा?
उत्तर - विन्ध्यपर्वतस्य
68. भक्तिच्छेदः कस्य शरीरे शोभते?
उत्तर - गजस्य
69. रेवायाः जलं केन तिक्तं जातम्?
उत्तर - गजमूत्रेण
70. कस्य गौरवं भवति ?
उत्तर - पूर्णस्य
71. महाकविना कालिदासेन सारङ्ग शब्दस्य कति अर्थाः प्रदत्ताः?
उत्तर - त्रयः (3)
72. नीपं दृष्ट्वा कः सारङ्गः अपेक्षितः ?
उत्तर - भ्रमरः
73. कन्दलीं दृष्ट्वा कः सारङ्गः अपेक्षितः ?
उत्तर - मृगः

74. अरण्यसुरभिं दृष्ट्वा कः सारङ्गः अपेक्षितः ?

उत्तर - गजः

75. पर्वते पर्वते मेघस्य कालक्षेपः केन कारणेन भवति?

उत्तर - ककुभसुरभिः

76. मयूरस्य ध्वनिः किम् ?

उत्तर - केका

77. मेघस्य स्वागतं कः करोति ?

उत्तर - मयूरः

78. उपवनयुतयः कैः पाण्डुः अभवन् ?

उत्तर - केतकैः

79. ग्रामचैत्याः केन आकुलितः ?

उत्तर - नीडारम्भैः गृहबलिभुजैः

80. मेघागमनसमये किं फल परिणमति?

उत्तर - जम्बूफलम्

81. मेघाः कतिपयदिनाः कुत्र हंसयुक्ताः तिष्ठति ?

उत्तर - दशार्णदेशे

82. दशार्णदेशस्य राजधानिः का ?

उत्तर - विदिशा

83. दशार्णदेशे का नदी प्रवहति ?

उत्तर - वेत्रवती नदी

84. वेत्रवत्याः तीरे कः पर्वतः ?

उत्तर - नीचैः पर्वतः

85. पर्वतस्य रोमाञ्चरूपाः पुष्पाः के ?

उत्तर - कदम्बपुष्पाः

86. नीचैःपर्वते नागरिकाः काभिः सह क्रीडां कुर्वन्ति ?

उत्तर - पण्यस्त्रीसह

87. उद्याने नवजलकणैः किं सिञ्चनीयम् ?

उत्तर - युथिकाजालकानि

88. पुष्पलावी कर्णे किं धारयति ?

उत्तर - उत्पलम् / कमलम्

89. कस्याः मुखे छायादानं करोतु इति यक्षः कथयति ?

उत्तर - पुष्पलावीमुखे

90. वक्रः पन्थः कृत्वा मेघेन कुत्र गमनीयम् ?

उत्तर - उज्जयिन्याम्

91. उज्जयिनीमार्गे का नदी दृश्यते ?

उत्तर - निर्विन्ध्या नदी

92. निर्विन्ध्यायाः काञ्ची का ?

उत्तर - विहगश्रेणी

93. निर्विन्ध्याः आवर्तः कीदृशः दृश्यते ?

उत्तर - नाभिसदृशः

94. स्त्रीणां आद्यप्रणयवचनं किम् ?

उत्तर - विभ्रमः

95. नद्याः जलं केन पाण्डुः जातम् ?

उत्तर - पर्णैः

96. विरहावस्थायाः काश्यं प्रियकरस्य कृते कीदृशः ?

उत्तर - सौभाग्यम्

97. उज्जयिनीस्थाः ग्रामवृद्धाः कस्य कथा कोविदाः ?

उत्तर - उदयनकथा

98. उज्जयिन्यः अपरं नाम ?

उत्तर - विशाला

99. उज्जयिनी कस्य खण्डमस्ति ?

उत्तर - स्वर्गस्य

100. उज्जयिन्यः नद्यः नाम किम् ?

उत्तर - क्षिप्रानदी

101. क्षिप्रावातः किं प्रसारयति ?

उत्तर - सारसानां कूजनम्

102. क्षिप्रावातः किं परिहरति ?

उत्तर - सुरतग्लानी

103. तत्र कः जालोद्गीर्णः ?

उत्तर - केशसंस्कारधूपः

104. शिवगणनादृष्ट्या मेघविषयकादरस्य कारणं किम् ?

उत्तर - भर्तुः कण्ठच्छविः

105. त्रिभुवनगुरुः कः ?

उत्तर - शङ्करः / महाकालः

106. उज्जयिन्यां कस्य मन्दिरम् ?

उत्तर - श्रीमहाकालस्य

107. मरुत् केन कारणेन गन्धवान् जातः?

उत्तर - युवतिस्नानतिक्रैः

108. मेघेन महाकालमन्दिरे कियत् कालं स्थातव्यम् ?

उत्तर - सायङ्कालपर्यन्तम्

109. महाकालमन्दिरे मेघेन सायङ्काले किं करणीयम् ?

उत्तर - संध्याबलिपटहः

110. नृत्याङ्गणानां का क्वणति ?

उत्तर - रशना

111. वर्षाबिन्दुभिः कुत्र सुखं आगच्छति ?

उत्तर - नखपदे

112. दीर्घकटाक्षः कीदृशः दृश्यते ?

उत्तर - मधुकरश्रेणी

113. नृत्याङ्गणानां हस्ते किमस्ति ?

उत्तर - चामरम्

114. सायङ्काले मेघः कस्य पुष्पस्य सौंदर्यं धारयति ?

उत्तर - जपापुष्पम्

115. नृत्यारम्भे मेघः श्रीशिवस्य काम् इच्छां पुष्यति?

उत्तर - आर्द्रनागाजिनेच्छा

116. मेघस्य भक्तिः का पश्यति?

उत्तर - भवानी

117. रात्रौ रमणगृहे का गच्छति?

उत्तर - अभिसारिका

118. तमः कीदृशः ?

उत्तर - सूचीभिन्नः

119. अभिसारिका कीदृशः सन्ति ?

उत्तर - विकलवाः

120. अभिसारिकाः (तान्) कया उर्वी दर्शय इति यक्षः कथयति?

उत्तर - सौदामिन्या

121. भवनवलभे के सुप्ताः ?

उत्तर - पारावताः

122. विद्युत्कलत्रः केन कारणेन खिन्ना?

उत्तर - चिरविलसनात्

123. कदा अग्रिममार्गं आचर इति यक्षः वदति?

उत्तर - दृष्टे सूर्ये

124. के न मन्दायते ?

उत्तर - सुहृदामभ्युपेतार्थकृत्या

125. सूर्योदये कस्याः वर्णनं खण्डितारूपेण कृतमस्ति ?

उत्तर - कमलिन्यः

126. कस्य वर्त्म त्यज इति यक्षः कथयति ?

उत्तर - भानोः

127. उज्जयिन्यानन्तरं मेघस्य मार्गं का नदी आगच्छति ?

उत्तर - गम्भीरानदी

128. गम्भीरायाः जलं कीदृशः ?

उत्तर - चेतसीव प्रसन्नम्

129. नद्याः जले मेघस्य प्रवेशः कया भवति?

उत्तर - छायाया

130. गम्भीरानद्याम् अनुसृत्य कस्य मत्स्यस्य वर्णनमस्ति

उत्तर - शफरीमत्स्यस्य

131. नद्यः जलं कीदृशम् ?

उत्तर - वसनसदृशम्

132. वसुधागन्धस्य पानं के कुर्वन्ति?

उत्तर - दन्तिः

133. गम्भीरां त्यक्त्वा मेघः कस्मिन् पर्वते गच्छति?

उत्तर - देवगिरीपर्वते

134. देवगिरीपर्वते कः वसति?

उत्तर - स्कन्दः

135. शीतो वायुः कान् परिणमयति

उत्तर - कानन औदुम्बरान्

136. स्कन्दपूजनार्थं पुष्पाणि केन जलेन आर्द्राणि करोतु इति यक्षः

कथितवान् ?

उत्तर - व्योमगङ्गाजलेन

137. केषां रक्षार्थं स्कन्दः अवतीर्णः ?

उत्तर - वासवीनां चमूनाम्

138. स्कन्दः कस्य पुत्रः ?

उत्तर - श्रीशिवस्य

139. स्कन्दस्य तेजः कीदृशः ?

उत्तर - अत्यादित्यसदृशः

140. पुत्रप्रेम्णा भवानी किं धारयति ?

उत्तर - मयूरपिच्छः

141. कीदृशया गर्जनया मयूरं नर्तयेथाः ?

उत्तर - अद्रिग्रहणगुरुभिः

142. रन्तिदेवस्य कीर्तिः का?

उत्तर - चर्मण्वतीनदी

143. सा नदी चर्मण्वती केन कारणेन जाता ?

उत्तर - सुरभीतनयालम्भजा

144. मेघः कस्य वर्षाचौरः ?

उत्तर - शार्ङ्गिणः

145. चर्मण्वत्याः जले अवनतः मेघः कीदृशः ?

उत्तर - स्थूल इन्द्रनीलवत्

146. दूरतः चर्मण्वती कीदृशी दृश्यते ?

उत्तर - मुक्तामाला

147. चर्मण्वतीं उत्तीर्य मेघः कस्मिन् प्रदेशे गच्छति ?

उत्तर - दशपुरप्रदेशे

148. कौरवपाण्डवानां युद्धभूमीः का ?

उत्तर - ब्रह्मावर्तः

149. अर्जुनस्य धनुषः नाम किम् ?

उत्तर - गाण्डीवः

150. रेवती कस्य धर्मपत्निः ?

उत्तर - बलरामस्य

151. बलरामस्य हस्तं किमस्ति ?

उत्तर - लाङ्गलः

152. बलरामः कस्याः नद्याः तीरे गतवान् ?

उत्तर - सरस्वती

153. सरस्वत्याः जलप्राशनेन किं शुद्धं भवति ?

उत्तर - अंतःकरणम्

154. दक्षयज्ञस्य स्थानं किम् ?

उत्तर - कनखलप्रदेशः

155. गङ्गा कस्य तनया?

उत्तर - जन्हो:

156. गंगा कस्य स्वर्गसोपानपङ्क्तिः ?

उत्तर - सगरतनयानाम्

157. गङ्गा कां हसति ?

उत्तर - गौरीम्

158. गङ्गातीरे जलप्राशनार्थं लम्बीमेघस्य सम्पर्केन कस्याः सङ्गमस्य आभासं भवति ?

उत्तर - यमुनायाः

159. हिमालयस्य पाषाणाः केन कारणेन सुगन्धिताः ?

उत्तर - मृगाणां नाभिगन्धैः

160. मृगस्य नाभीमध्ये का लभते?

उत्तर - कस्तुरी

161. उत्तमानां सम्पदः फलं किम् ?

उत्तर - आपन्नार्तिप्रशमनम्

162. के परिभवपदं गच्छन्ति?

उत्तर - निष्फलारम्भयत्नाः

163. हिमाचले कस्य चरणौ दृश्यते ?

उत्तर - श्रीशिवस्य

164. शिवचरणस्य का करणीया ?

उत्तर - प्रदक्षिणा

165. के स्वाङ्गभङ्गम् कुर्वन्ति?

उत्तर - शरभाः

166. हिमाचले मधुरैः अनिलैः के शब्दायन्ते ?

उत्तर - कीचकाः

167. किन्नराः कस्य विषये गायन्ति ?

उत्तर - त्रिपुरविजयस्य विषये

168. मेघध्वनिः कीदृशं भवति ?

उत्तर - मुरज इव

169. कस्य सङ्गीतसामुग्री परिपूर्णा भवति ?

उत्तर - पशुपतेः

170. प्रालेयाद्रिः नाम कः पर्वतः ?

उत्तर - हिमाचलः

171. हंसद्वारं कस्य यशोमार्गः ?

उत्तर - भृगुपते

172. हंसद्वारस्य अन्यनाम किम् ?

उत्तर - क्रौञ्चरन्ध्रम्

173. श्रीविष्णोः कस्य अवतारस्य चरणस्य वर्णनं भवति ?

उत्तर - वामन अवतारस्य

174. श्रीवामनेन कस्य नियमनं कृतम् ?

उत्तर - बलिमहाराजस्य

175. हिमालयस्य सङ्घेः कः उच्छवासितः ?

उत्तर - रावणः

176. कैलासपर्वतः कस्य अट्टाहासः ?

उत्तर - त्र्यम्बकस्य

177. कैलासपर्वतः कासां दर्पणः ?

उत्तर - त्रिदशवनितानाम्

178. हिमालयस्य मेघः कस्य वासवीव दृश्यते ?

उत्तर - बलरामस्य

179. श्रीशिवस्य हस्ते कस्य वलयं वर्तते ?

उत्तर - भुजगस्य

180. हिमाचलः श्रीशिवपार्वत्योः कृते कीदृशः?

उत्तर - क्रीडाशैलः इव

181. पार्वत्याः कृते मेघः किं भवति ?

उत्तर - सोपानम्

182. वलयकुलिशयोः युवति मेघं कीदृशं करोति?

उत्तर - यन्त्रधारागृहमिव

183. मानसरोवरे कीदृशं कमलं भवति ?

उत्तर - हिमाम्भोजः

184. कस्य मुखपटं भवतु इति यक्षः वदति ?

उत्तर - ऐरावतस्य

185. हिमालयस्य अङ्के अलका कीदृशी दृश्यते?

उत्तर - प्रेयसी इव

186. अलकायाः उकूलं का नदी?

उत्तर - गङ्गा

187. विमाननाम कति स्तरीयाः निवासस्थानाः

उत्तर - सप्त

188. अन्तिमश्लोके मेघस्य कृते कस्य किं नाम भवति?

उत्तर - कामचारिन्

Dr. M. S. Bhandarkar